

تطبیق نماد قدرت بر روی نقوش مهرهای دوره هخامنشی با دوره قاجار

محمد رضا شریف زاده^{۱*}، نینا بهزادی^۲

۱- دانشیار مدرس و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

۲- دانشجوی دکتری رشته تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام

ره (شهرری).

moh.sharifzade@iauctb.ac.ir

چکیده

شناخت نقوش برجای مانده از مهرها، آئینه ای تابان و راستگو، رموز زندگی انسان روزگار خود را منعکس میکند و روشننگر نظام فکری، عقیدتی، اجتماعی، فرهنگی و هنری هر دوره از تاریخ و تمدن است. برای تحقق این امر بررسی و تحلیل جزء به جزء نقوش، نمادها و نشانه های حک شده بر مهرها و تطبیق آن با سایر دوره ها، برای شناخت انگیزه بوجود آمدن این نقوش و رمز مانایی برخی از آنها تا دوران کنونی، امری ضروری به نظر میرسد. از آنجایی که قدرت نمایی و سلطه، غریزه ای انکار ناپذیر است، نماد قدرت نیز از میان انبوه طرحها، توسط هنرمندان، بر آثار هنری متنوع و در دوره های گوناگون، خلق شده و میشود. در این پژوهش، تطبیق نماد قدرت در دودوره پادشاهی ایران، یکی قبل از اسلام (دوره هخامنشی) و دیگری بعد از اسلام (دوره قاجار) به شیوه توصیفی - تطبیقی و تحلیلی با رویکرد نشانه شناسی انجام گرفته است. نقاط اشتراک و افتراق در طرحهای تکرارشونده و شاخص نقر شده بر مهرهای این دو دوره جمع آوری شد و نقش اسلام در تغییر شیوه فکری و خلق آثار، نمادهای مشابه و متعدد دو دوره همانند شیر و سجع نویسی و نوشتار روی مهرهای قاجار برخلاف دوره هخامنشی از مهمترین نتایج مورد بحث می باشد.

واژگان کلیدی: دوره هخامنشی، نماد قدرت، مهرها، دوره قاجار

۱- مقدمه

مهرها به عنوان اشیاء هنری مصنوع دست بشر و سرمایه ملی، سهم عمده ای در روشن ساختن نقاط تاریک هنر و تاریخ اقوام مختلف دارند و همچنین شناخت سیر تحول فرهنگ و تمدن گذشتگان را در دوره های تاریخی میسر می کنند. آشنایی با سیر تحول فرهنگی و هنری از روی نقوش همین دست سازها میسر بوده و با توجه به تاریخ فرهنگی - هنری فلات ایران از هشت هزار سال پیش و آثار برجای مانده، میتوان ادعا کرد که کهنه کاری، نخستین اثر هنری انسان بدوی است و پیش از اختراع خط، مهر در ایران، اولین ابزار تثبیت فردیت و مهمترین رکن در شناخت اسناد بوده است. مهرهای دکمه ای شکل که در هزاره های ششم تا چهارم قبل از میلاد در تپه حصار، تل باکون، تپه گیان و شوش پیدا شدند بسیار شبیه مهر شرکتی هستند که عدم استفاده از آنها باعث برگشت چک یا سندی معتبر می شود. رویاها، رازهای پنهان، تخیلات شاعرانه، قدرتهای اسطوره ای و خلاصه همه آن چیزهایی که به نام نقاشی، تصویرسازی، نقش برجسته امروزی، نقشها و نشانه های گرافیکی از آنها استفاده میکنیم. حروف (نوشتار) از مدتها پیش از دوره ساسانی در مهرها ظاهر شده بود، اما شعرو ادبیات فارسی در دوره های بعدی (قرنهای میانی هجری) به مهرها راه یافت. در دوره قاجار، که بیشترین تعداد آثار طراحی شکل های بیرونی مهرها، تزئینات داخلی، نوع خطها، نوع گلها، شعرها و جمله ها و هم چنین ترکیب خطها، جنس پایه مهرها و مهم تر از همه طبقات مختلف جامعه که از این مهرها در جای جای آثار متعلق به خود استفاده میکردند، اهمیت پرداختن به هنر و تاریخ این مرز و بوم را از روی این سند همیشگی و جاودان نشان میدهد.